Infofiche tandhygiëne

Witte tanden en een frisse adem behoren al eeuwen tot een van de schoonheidsidealen, maar waren niet vanzelfsprekend. Oudere mensen konden zelden hun volledig gebit behouden.

Tandpoeder

Datum: begin, eind 19e eeuw

Plaats: Nederland

Tandpoeder is de voorloper van tandpasta. De oude Egyptenaren gebruikten tandpoeder al 5000 jaar geleden. Het was een mengsel van as, mirte, gebroken eierschalen en gemalen botjes. Later werden tal van soortgelijke, en soms heel aparte, middelen gebruikt. Archeologen vermoeden dat de Egyptenaren het tandpoeder met de vingers over de tanden wreven.

Tandpasta ontstond in 1824 toen de Amerikaanse drogist John Peabody tandpoeder vermengde met zeep en glycerine. Vandaag bevat tandpasta nog steeds glycerine, meestal vermengd met fluoride.

Tandenborstel

Indonesië; Nederlands-Indië, 1942-1945

Materiaal: hout + varkensharen

Tandenborstel Napoleon Bonaparte

Materiaal: handvat uit zilver, haren afkomstig van een paard.

Tot 17de eeuw wordt er nauwelijks melding gemaakt van tandenborstels. Het was een luxeproduct dat behoorde tot opmaak-set van de adel. Vanaf de negentiende eeuw werd de tandenborstel algemeen gebruikt voor het reinigen van het gebit in de hogere klassen.

Volksopvoeding

Aanvankelijk had alleen elite aandacht aan mondverzorging. Pas vanaf de 20ste eeuw werd ingezet op volksopvoeding. Het hele volk moest leren om hun gebit te verzorgen. De hele bevolking werd aangespoord minstens één keer per dag de tanden te poetsen.

Via handboeken werd geleerd hoe volwassenen hun tanden moesten poetsen. In het begin van de 20ste eeuw was er in het *Handboek der Gezondheidsleer* nog geen aandacht voor tandverzorging gesproken, in het Nederlands handboek uitgegeven in 1932 wel.

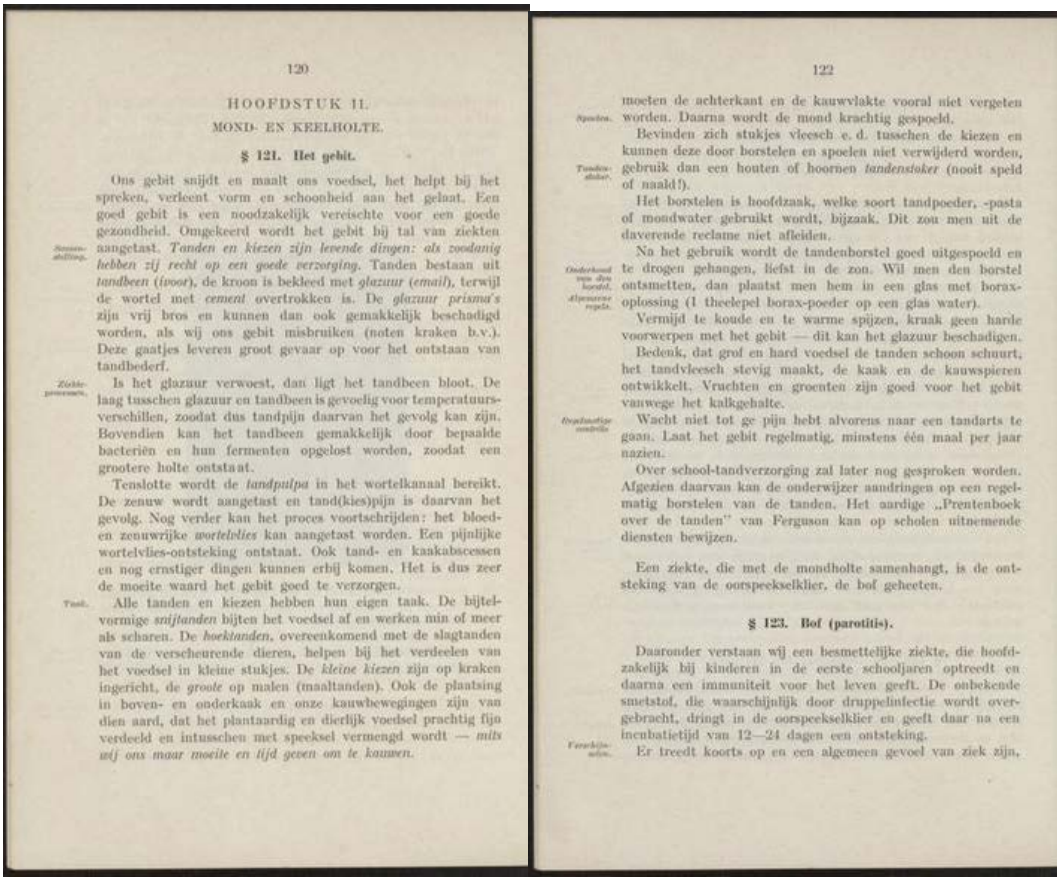

120

HOOFDSTUK II.

MOND- EN KEELHOLTE.

§ 121. Het gebit.

Ons gebit snijdt en maalt ons voedsel, het helpt bij het spreken, verleent vorm en schoonheid aan het gelaat. Een goed gebit is een noodzakelijk vereischte voor een goede gezondheid. Omgekeerd wordt het gebit bij tal van ziekten aangetast. *Tanden en kiezen zijn levende dingen: als zoodanig hebben zij recht op een goede verzorging.* Tanden bestaan uit *tandbeen* (*ivoor*), de kroon is bekleed met *glazuur* (*email*), terwijl de wortel met *cement* overtrokken is. De *glazuur prisma's* zijn vrij bros en kunnen dan ook gemakkelijk beschadigd worden, als wij ons gebit misbruiken (noten kraken b.v.). Deze gaatjes leveren groot gevaar op voor het ontstaan van tandbederf.

Is het glazuur verwoest, dan ligt het tandbeen bloot. De laag tusschen glazuur en tandbeen is gevoelig voor temperatuursverschillen, zoodat dus tandpijn daarvan het gevolg kan zijn. Bovendien kan het tandbeen gemakkelijk door bepaalde bacteriën en hun fermenten opgelost worden, zoodat een grootere holte ontstaat.

Tenslotte wordt de *tandpulpa* in het wortelkanaal bereikt. De zenuw wordt aangetast en tand(kies)pijn is daarvan het gevolg. Nog verder kan het proces voortschrijden: het bloed- en zenuwrijke *wortelvlies* kan aangetast worden. Een pijnlijke wortelvlies-ontsteking ontstaat. Ook tand- en kaakabscessen en nog ernstiger dingen kunnen erbij komen. Het is dus zeer de moeite waard het gebit goed te verzorgen.

Alle tanden en kiezen hebben hun eigen taak. De bijtelvormige *snijtanden* bijten het voedsel af en werken min of meer als scharen. De *hoektanden*, overeenkomend met de slagtanden van de verscheurende dieren, helpen bij het verdeelen van het voedsel in kleine stukjes. De *kleine kiezen* zijn op kraken ingericht, de *groote* op malen (maaltanden). Ook de plaatsing in boven- en onderkaak en onze kauwbewegingen zijn van dien aard, dat het plantaardig en dierlijk voedsel prachtig fijn verdeeld en intusschen met speeksel vermengd wordt — *mits wij ons maar moeite en tijd geven om te kauwen.*

122

moeten de achterkant en de kauwvlakte vooral niet vergeten worden. Daarna wordt de mond krachtig gespoeld.

Bevinden zich stukjes vleesch e. d. tusschen de kiezen en kunnen deze door borstelen en spoelen niet verwijderd worden, gebruik dan een houten of hoornen *tandenstoker* (nooit speld of naald!).

Het borstelen is hoofdzaak, welke soort tandpoeder, -pasta of mondwater gebruikt wordt, bijzaak. Dit zou men uit de daverende reclame niet afleiden.

Na het gebruik wordt de tandenborstel goed uitgespoeld en te drogen gehangen, liefst in de zon. Wil men den borstel ontsmetten, dan plaatst men hem in een glas met borax-oplossing (1 theelepel borax-poeder op een glas water).

Vermijd te koude en te warme spijzen, kraak geen harde voorwerpen met het gebit — dit kan het glazuur beschadigen.

Bedenk, dat grof en hard voedsel de tanden schoon schuurt, het tandvleesch stevig maakt, de kaak en de kauwspieren ontwikkelt. Vruchten en groenten zijn goed voor het gebit vanwege het kalkgehalte.

Wacht niet tot ge pijn hebt alvorens naar een tandarts te gaan. Laat het gebit regelmatig, minstens één maal per jaar nazien.

Over school-tandverzorging zal later nog gesproken worden. Afgezien daarvan kan de onderwijzer aandringen op een regelmatig borstelen van de tanden. Het aardige „Prentenboek over de tanden" van Ferguson kan op scholen uitnemende diensten bewijzen.

Een ziekte, die met de mondholte samenhangt, is de ontsteking van de oorspeekselklier, de bof geheeten.

§ 123. Bof (parotitis).

Daaronder verstaan wij een besmettelijke ziekte, die hoofdzakelijk bij kinderen in de eerste schooljaren optreedt en daarna een immuniteit voor het leven geeft. De onbekende smetstof, die waarschijnlijk door druppelinfectie wordt overgebracht, dringt in de oorspeekselklier en geeft daar na een incubatietijd van 12—24 dagen een ontsteking.

Er treedt koorts op en een algemeen gevoel van ziek zijn,

Schoolplaat tandenpoetsen

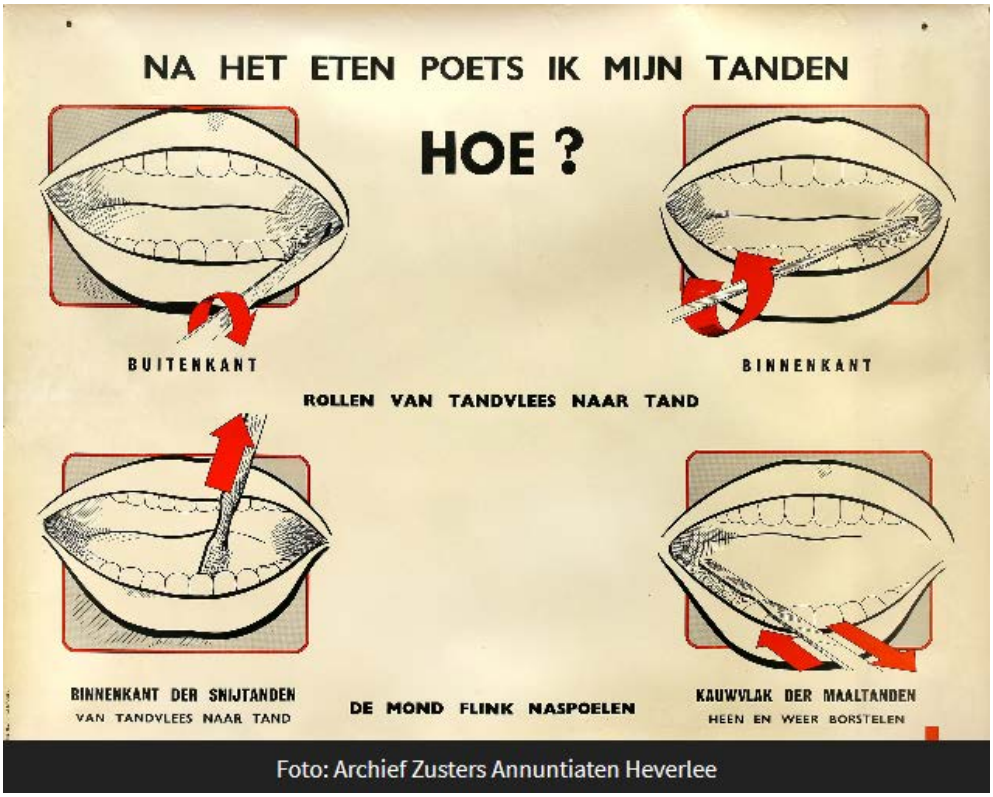

Foto: Archief Zusters Annuntiaten Heverlee

Kinderen leerden op school om met de nodige zorg de juiste technieken te gebruiken. Deze schoolplaat bracht kinderen en jongeren bij hoe ze hun tanden moesten poetsen.

Vingertandenborstel

Materiaal: rubber

Datum: begin 20ste eeuw

Plaats: New York (USA)

Vanaf de 20ste eeuw kwamen de vingertandenborstels op de markt. Die kon je in je handtas meenemen om na de maaltijd je gebit te verfrissen als je op verplaatsing at. Met de vingertandenborstel kon je het tandplak verwijderen na de maaltijd. Zo werd ook in een tijd zonder tand-flos en muntjes een frisse adem gegarandeerd.

Infofiche tandbederf en tandentrekken

Heilige Apollonia († 249)

Veel mensen hadden last van tandbederf, wat vaak leidde tot helse tandpijn. Om hun pijn te verminderen, baden ze tot Sint-Apollonia. Ze is tot vandaag de patrones van de tandartsen en tandtechnici.

Ze was afkomstig uit het huidige Egypte en werd gevangengenomen in 249 na christus tijdens de christenvervolgingen. Omdat ze haar christelijke geloof niet wilde afzweren, werd ze vreselijk gefolterd. Daarbij werden al haar alle tanden uit getrokken en haar kaakbeen verbrijzeld. Hierna sprong ze zelf in het vuur en werd levend verbrand.

Na haar door verspreidde haar verering zich zeer snel over het Midden-Oosten en sedert de 16e eeuw ook naar West-Europa.

Tandentrekken als spektakel

'De tandentrekker'

Maker: Jan Steen **Datum**: 1651

Tanden trekken zonder verdoving is erg pijnlijk, maar het was de enige manier om van tandpijn af te geraken. Omdat het zo pijnlijk was, trok tandentrekken in de middeleeuwen en vroegmoderne tijd publiek. Het groeide uit tot een soort spektakel waar dorpsgenoten graag deel van uitmaakten. Om de 'ingreep' te doorstaan deed de patiënt zich meestal eerst te goed aan flink wat sterke drank, wat voor grappige toestanden zorgde.

Gabriël Gostiaux Monsieur Sans-Douleur, Dentiste et Pédicure, 1868, litho, met de hand gekleurd, 331 x 512 mm (uit historiek.net)

De ‘tandarts” van dienst was vaak de barbier. De barbier was normaal gezien de mannenkapper die vooral baarden en snorren bijwerkte. Er waren ook rondtrekkende ‘tandentrekkers’ die van de heelkundige ingreep een soort kermis-act maakten. Ze probeerden ‘wonderlijke’ middeltjes aan de man te brengen. Vaak waren het kwakzalvers en charlatans. Met theatrale acts werd het publiek geïmponeerd en verleid tot het laten trekken van tanden en kiezen.

D.J. Pound nar Gerard van Honthort The Toothdrawer - Der Zahnbrecher, ca. 1840 staalgravure, 125 x 181 mm (uit historiek.net)

Het tandentrekken gebeurde vaak op het dorpsplein, op de markt of op de kermis ten midden van het gewone volk, maar ook de hogere klassen vonden dit een interessante gebeurtenis. Zij organiseerden in de 18de eeuw samenkomsten in salons rond tandheelkunde. Het trekken van tanden kreeg hier een wetenschappelijk tintje. Nieuwe instrumenten werden er getoond.

Tandartsen als karikatuur

Omdat tanden trekken zo pijnlijk was, waren tandentrekkers heel onpopulair. Vanaf het eind van de 18de eeuw doken tandartsen vaak op in cartoons. Ze stonden symbool voor mensen die de bazig zijn, oplichten en uitbuiten.

Honoré Daumier. Elle tenait ferme! in Le Charivari, 1839 litho, met de hand gekleurd, 325 x 234 mm.

Deze cartoon drijft de spot met mannen die zich laten domineren door hun vrouw. Ze worden kaalgeplukt door hun vrouw.

Thomas Rowlandson – A French Dentist shewing a specimen of his Arteficial – Teeth and False Palates, 1811 – ets, met de hand gekleurd, 217 x 327 mm

Deze cartoon waarschuwt voor tandartsen die hun klanten valse ogen en een kunstgebit willen aansmeren. Volgens de cartoon make dergelijke protheses een vrouw niet mooier.

Infofiche tandheelkunde

Tandheelkunde in de oudheid

Kopie van een Etruskisch kunstgebit.

In West-Europa won de tandheelkunde als medische tak eerder laat het vertrouwen van het publiek. Dat wil niet zeggen dat er voordien en in andere culturen geen kennis was.

De Etrusken maakten al rond 700 v. Chr. valse gebitten. Ze gebruikten tanden van andere mensen of een dier, zoals bijvoorbeeld van een rund. In de oudheid zijn verschillende pogingen tot gebitsprotheses en kaakchirurgie teruggevonden.

Griekse denkers als Hippocrates en Aristoteles hadden al 2500 jaar geleden veel kennis over tandheelkunde. Zij beschreven de volgorde waarin tanden en kiezen doorbraken; de behandeling van rotte kiezen en tandvleesziekten. Ook vinden we bij hen het stabiliseren van losse tanden en gebroken kaken met draad.

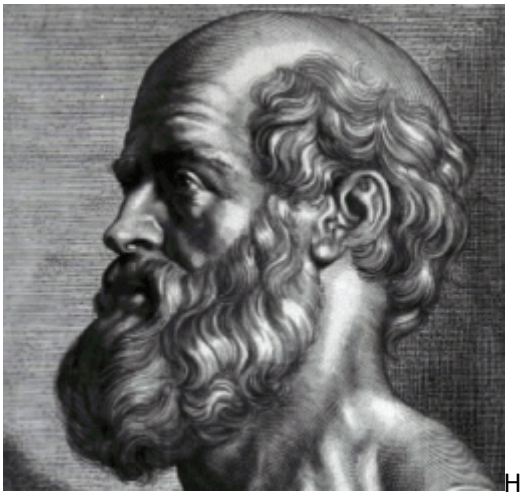

Hippocrates, grondlegger van de moderne geneeskunde

Moderne wetenschap

Vanaf de 17e en de 18e eeuw werd in West-Europa meer onderzoek gedaan rond tandbederf en ontwikkelde de tandheelkunde zich tot een moderne wetenschap.

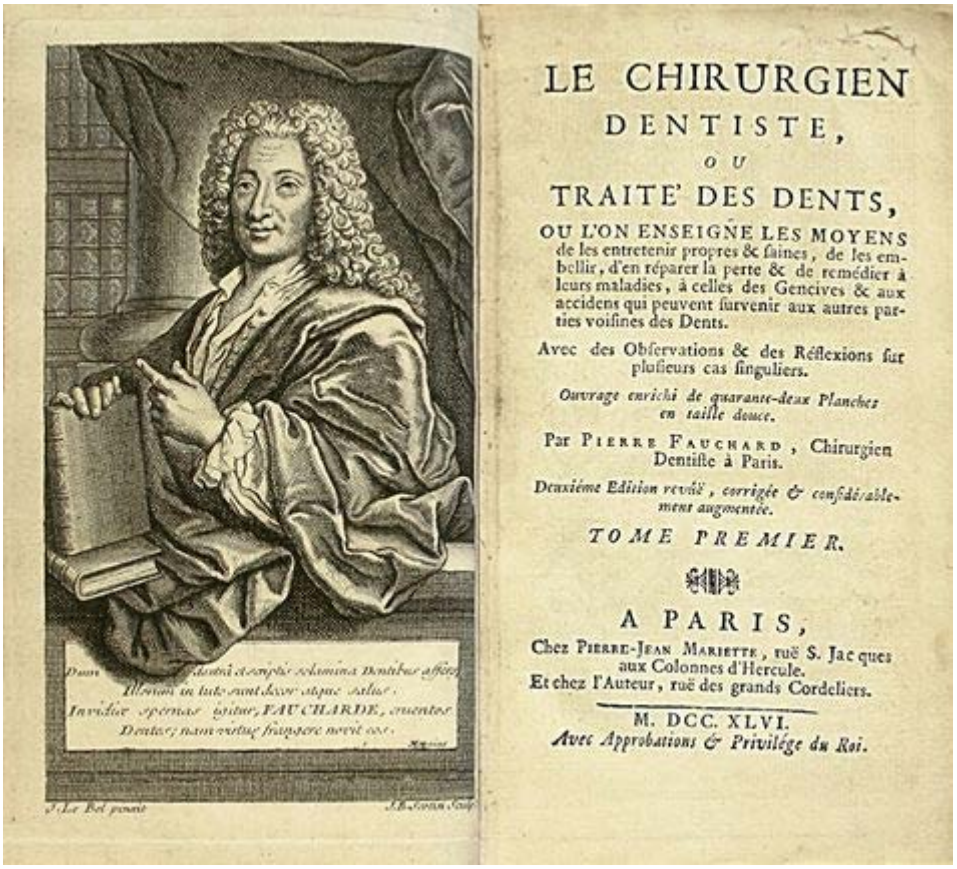

LE CHIRURGIEN
DENTISTE,
OU
TRAITE' DES DENTS,
OU L'ON ENSEIGNE LES MOYENS de les entretenir propres & saines, de les embellir, d'en réparer la perte & de remédier à leurs maladies, à celles des Gencives & aux accidens qui peuvent survenir aux autres parties voisines des Dents.

Avec des Observations & des Réflexions sur plusieurs cas singuliers.

Ouvrage enrichi de quarante-deux Planches en taille douce.

Par PIERRE FAUCHARD, Chirurgien Dentiste à Paris.

Deuxiéme Edition revûë, corrigée & considérablement augmentée.

TOME PREMIER.

A PARIS,
Chez PIERRE-JEAN MARIETTE, ruë S. Jacques aux Colonnes d'Hercule.
Et chez l'Auteur, ruë des grands Cordeliers.

M. DCC. XLVI.
Avec Approbations & Privilége du Roi.

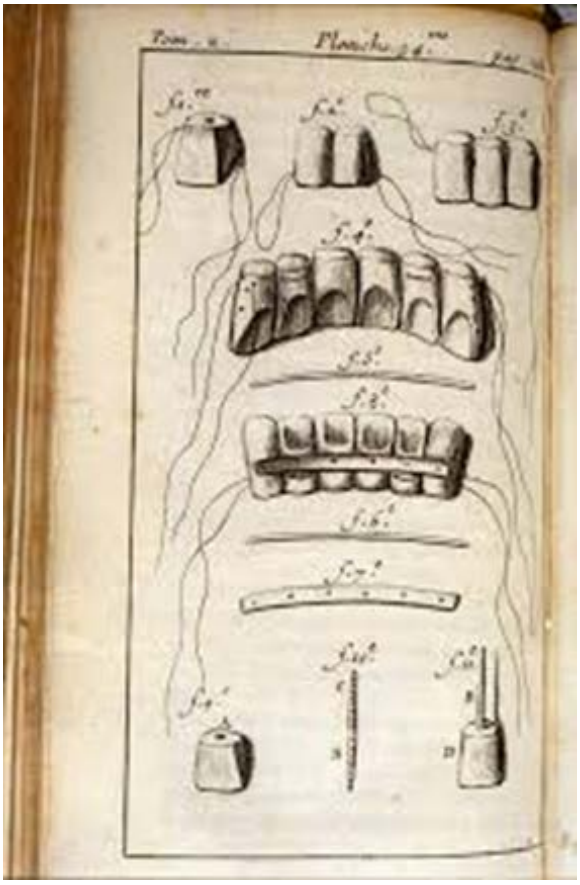

De 17e-eeuwse Franse arts Pierre Fauchard wordt beschouwd als de vader van de moderne tandheelkunde.

Hij maakte kunstgebitten, ontwikkelde technieken om de zieke delen van de tand uit een kies te verwijderen en legde vullingen.

Hij stelde ook terecht dat zuren die ontstaan uit suikers de belangrijkste oorzaak van tandbederf zijn.

Verdoving

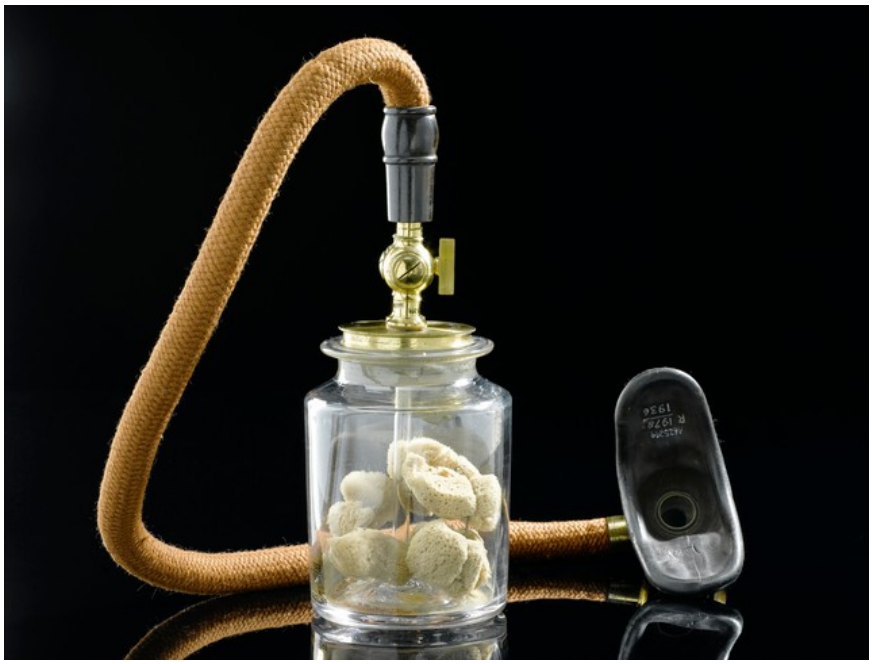

Datum: midden, eind 19de eeuw
Plaats: Londen (UK)

In de bokaal zitten sponzen gedrenkt in ether, de patiënt moest de ether inhaleren. Zo geraakte hij verdoofd.

De eerste verdoving die in West-Europa was lachgas begin 19de eeuw. Dat verdoofde wel, maar maakte de patiënt niet rustig genoeg om een tand te trekken.

Iets later schakelde men over op ether. Dit is heel brandbaar en maakt de patiënt suf. Je werd niet lokaal maar helemaal verdoofd. De stof is in grote hoeveelheden giftig.

Eind 19de eeuw werd cocaïne gebruikt om tandpijn te bestrijden. Vandaag weten we dat cocaïne heel verslavend werkt. Pas in de twintigste eeuw werd procaïne als lokale verdoving geïntroduceerd.

Amerikaanse reclame uit 1885, waarin cocaïne wordt aangeprezen als een pijnstiller voor kinderen met tandpijn. (uit: is geschiedenis)

Tandarts

Eind 19de eeuw ontstond het beroep tandarts. Een aparte opleiding tot tandarts aan de universiteit ontstond pas begin 20ste eeuw. Met de toegenomen kennis, hadden tandartsen ook steeds meer gespecialiseerd materiaal nodig.

Tandartsstoel eind 19de eeuw

Datum: 1920-1930

Plaats: Parijs, Frankrijk

Deze tandartsboor werd aangedreven door een voetpedaal. Hierdoor kon de boor een draaibeweging maken. Nadeel was dat de tandarts vermoeid kon geraken en de kracht moeilijker kon doseren.

TANDVERZORGING

THEMA: TANDHYGIËNE

JULLIE GEWOONTE

Hoe vaak poest je je tanden?

Hoe poest je je tanden? Wat gebruik je? Hoe zorg je dat je hele gebit proper is?

Hoe lang poest je je tanden?

Gebruik je nog andere manieren om je gebit proper te houden? (mondwater, muntjes, tand-flos, …)

WAAROM POETSEN WE ONZE TANDEN?

Bedenk minstens twee redenen waarom we onze tanden poetsen.

-

-

TANDPOEDER

Tandpoeder is de voorloper van onze huidige tandpasta.

Hoe lang gebruiken mensen al tandpoeder?

Wat deden tandpoeder in het oude Egypte?

Wat doen we vandaag in tandpasta?

Hoe werd tandpoeder aangebracht?

TANDENBORSTEL

Vanaf wanneer gebruikte mensen in Europa tandenborstels?

Wie gebruikte aanvankelijk tandenborstels? Wie niet? Welk soort product was het?

Waarvan werden tandenborstels gemaakt?

VOLKSOPVOEDING

Vanaf wanneer poetsen mensen hun tanden?

Hoe hebben ze geleerd hun tanden te poetsen?

Hoe leerden kinderen hun tanden poetsen?

Welke 4 zones in de mond zijn er op de kleur plaat?

Hoe moest je je tanden poetsen?

Probeer zelf het stappenplan eens na te doen.

Poetsen jullie je tanden op dezelfde manier? Zo nee, wat is anders?

VINGERTANDENBORSTEL

Waarvoor diende de vingertandenborstel? Hoe gebruik je de vingertandenborstel?

BESLUIT

Voor andere culturen is elke dag je tanden poetsen niet vanzelfsprekend, terwijl het in België als iets vanzelfsprekend wordt gezien.

Ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? Duid aan en bespreek:

- Iedereen moet verplicht worden om elke dag zijn/haar tanden poetsen. Ook als je uit een andere cultuur komt. Eens/oneens
- Scholen moeten hun leerlingen ook vandaag leren om grondig hun tanden te poetsen. Eens/oneens
- Mensen die hun tanden duidelijk niet poetsen, hoeven geen geld terug te krijgen van de ziekenkas. Eens/oneens

TANDVERZORGING

TANDBEDERF

JOUW ERVARINGEN

Heb je al eens een gaatje gehad? Zo ja, hoe vaak?

Hoe behandelde de tandarts jouw gaatje?

Heb je al andere tandproblemen gehad? Zo ja, welke?

Hoe behandelde de tandarts/orthodontist jouw tandprobleem?

Hoe vaak ga je naar de tandarts?

Ga je graag naar de tandarts? (omcirkel) Ja – nee
Waarom wel/niet?

HEILIGE APPOLONIA

Wanneer werd de heilige Appolonia aanbeden?

Hoe is ze patroonheilige van de tandartsen geworden?

TANDENTREKKEN ALS SPEKTAKEL

Tandentrekken groeide uit tot een spektakel.
Wat vond publiek zo interessant aan het trekken van tanden?

Wat deed de patiënt om minder pijn te voelen?

Wie trok de tanden?

Waarom hadden deze tandentrekkers een slecht imago?

Waar werden tanden getrokken?

TANDARTS als KARIKATUUR

Welke eigenschappen kregen tandartsen toegeschreven in de cartoons?

Waarmee drijft de eerste cartoon de spot?

Waarmee drijft de tweede cartoon de spot?

BESLUIT

Ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen. Duid aan en bespreek:

- Iedereen ongeacht zijn cultuur moet verplicht een keer per jaar naar de tandarts. Eens/oneens
- Mensen die te weinig naar de tandarts gaan, hoeven geen terugbetaling te krijgen van de ziekenkas. Eens/oneens
- Tandartsen zouden heel goedkoop of gratis moeten zijn, zodat iedereen kan gaan. Eens/oneens

TANDVERZORGING

THEMA TANDHEELKUNDE

JOUW ERVARINGEN

Werd je al ooit eens (plaatselijk) verdoofd bij de tandarts? (omcirkel) Ja - nee
Hoe voelde dat?

Een tandarts heeft heel wat materiaal nodig.
Welke materialen gebruikt een tandarts zoal. Bedenk er minstens vijf.

OUDHEID

Al in de oudheid maakten Etrusken, Grieken en Romeinen een kunstgebit.
Hoe maakten zij een kunstgebit?

Wat wisten Hippocrates en Aristoteles over tandheelkunde?

MODERNE TANDHEELKUNDE

Welke technieken gebruikte Pierre Fauchard in de 17de eeuw om rotte tanden te repareren?

Wat was volgens hem de belangrijkste reden van tandbederf?

VERDOVING

Vanaf de 19de eeuw experimenteerde men met verschillende middelen om het tandentrekken te verdoven. Elke stof had zijn nadeel.

Welk nadeel had lachgas?

Welk nadeel had ether?

Welk nadeel had cocaïne?

TANDARTS

Welke onderdelen van de tandartsstoel uit de 19de eeuw herken je?

Wat heeft een tandartsstoel vandaag meer dan de versie uit de 19de eeuw?

Hoe werd de tandartsboor in het begin van de twintigste eeuw aangedreven?
Wat is het nadeel daarvan?

BESLUIT

Er zijn heel wat gespecialiseerde beroepen verbonden met tandzorg. Denk maar aan tandarts, orthodontist, tandtechnieker, … Lang niet alles wordt terugbetaald door de ziekenkas, waardoor medische verzorging heel duur is.

Ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen:

- Je tanden recht laten zetten door een orthodontist is esthetisch en hoeft dus niet terugbetaald te worden door de ziekenkas. Mensen moeten hier zelf voor betalen. Eens/oneens
- Een nieuw gebit is een esthetische ingreep en hoeft dus niet terugbetaald te worden door de ziekenkas. Mensen moeten hier zelf voor betalen. Eens/oneens
- Tanden bepalen je gezicht en heb je nodig om te kauwen. Alle soorten tandverzorging moet toegankelijk en betaalbaar zijn voor iedereen. Eens/oneens